

DAN JONES & MARINA AMARAL

WERELD IN VLAMMEN

De conflicten in kleur 1914-1945

Dan Jones
&
Marina Amaral

met Mark Hawkins-Dady

Wereld in vlammen

DE CONFLICTEN IN KLEUR 1914-1945

Uitgeverij Omniboek

De Landing bij Anzio

Begin 1944 werd Italië opgedeeld. De officiële regering kwam een wapenstilstand met de geallieerden overeen. In het noordelijk deel van het land werd echter een marionettenstaat van de nazi's ingericht, de zogeheten Italiaanse Sociale Republiek. Rome werd door de Duitsers bezet. En Mussolini was weer een vrij man, na zijn bevrijding uit gevangenschap in de bergen door paratroepers onder leiding van SS-officier Otto Skorzeny. De Duitse verdedigingslinie sneed de Italiaanse laars doormidden.

Op 22 januari 1944 probeerden de geallieerden halverwege die linie aan land te stormen. In en rond Anzio, een badplaats iets ten zuiden van Rome, landden bijna 400 vaartuigen. Op deze foto, genomen door *Life*-fotograaf George Silk, leiden Amerikaanse soldaten van de 3^e Infanterie na gevechten bij Cisterna een week na de eerste landingen Duitse krijgsgevangenen naar een detentiecentrum. Niettegenstaande deze momentopname van Amerikaans succes, resulteerde Anzio niet in een gezwinde overwinning in Siciliaanse stijl. Integendeel, het werd een lange, afmattende slag waarbij in totaal meer dan 80.000 slachtoffers vielen. Churchill meende dat de Amerikaanse bevelhebber, generaal-majoor John Lucas, verantwoordelijk was voor de patstelling, omdat hij verzuimde het verrassingseffect van de landing te benutten door direct naar Rome door te stoten. 'Ik hoopte dat we een wilde kat de kust op slingerden, maar we eindigden met een gestrande walvis,' mokte Churchill. Vanwege de ouderwetse uitputtingsslag zaten er vier maanden tussen de landingen en de doorbraak in begin juni, waarna de geallieerden dan eindelijk naar Rome konden oprukken.

Operatie Overlord

Terwijl de geallieerden zich in Italië een weg naar Rome ploeterden, was in het Verenigd Koninkrijk bijna alles in gereedheid voor de langverwachte invasie van Noord-Frankrijk. Al meer dan een jaar werd er gewerkt aan Operatie Overlord, waarbij twee miljoen man uit meer dan een dozijn landen betrokken waren. Overlord zou worden aangevoerd door de geallieerde opperbevelhebber Dwight D. Eisenhower. Deze foto dateert van 5 juni 1944, toen hij op Greenham Common, Berkshire, Amerikaanse paratroepers van het 502^e Infanterieregiment Parachutisten bezocht. De invasie, vanwege slecht weer op het Kanaal reeds enkele malen uitgesteld, zou de volgende ochtend plaatsvinden; Eisenhowers dagorder eiste 'niets minder dan de volledige overwinning'. Ondanks de druk bleek Eisenhower vlak voor de slag nog in staat tot een ontspannen praatje: luitenant Walter C. Strobel, hier te zien met zijn '23'-label, herinnerde zich dat hij het met de generaal over vliegvisen had.

Hoewel de enorme logistieke voorbereidingen voor Overlord het onmogelijk maakten de geallieerde bedoelingen te verhullen, werd de troepenopbouw aan strenge geheimhoudingsregels onderworpen en deden misleidingscampagnes de Duitse verkenners en inlichtingendiensten geloven dat de belangrijkste invasie in Noorwegen dan wel in het Nauw van Calais zou plaatsvinden. Het echte doel waren de langgerekte stranden van Normandië, die als codenamen Gold, Juno, Sword, Omaha en Utah kregen. Tijdens de invasie werden de hier afgebeelde mannen vanuit de lucht op 'Utah' gedropt, waar ze artilleriebatterijen en twee verhoogde paden moesten innemen. Strobel overleefde, veel van zijn kameraden niet.

D-Day

In de kleine uurtjes van 6 juni staken bijna 7000 schepen en landingsvaartuigen het woelige Kanaal over. Vervolgens sprongen zo'n 160.000 soldaten de koude zee in, om naar de Normandische stranden te waden. Boven hun hoofden raasden 10.000 geallieerde vliegtuigen, terwijl de scheepskanonnen de in de kustlijn ingegraven Duitse verdedigingswerken bombardeerden. Het leger noemde deze eerste dag van Operatie Overlord: 'D-Day'.

Deze foto, bekend als 'Tussen de kaken van de dood', werd tijdens de benadering van Omaha Beach genomen door de US Coast Guard-fotograaf Robert F. Sargent. De mannen die zich een weg richting het strand waden, behoren tot het 16^e Infanterieregiment van de Amerikaanse Eerste Infanteriedivisie, die vanaf de USS *Samuel Chase* door een 'LCVP' – 'Landing Craft, Vehicle, Personnel' – naar de Normandische kust waren vervoerd. De gevechten die hun op het strand wachtten, behoorden tot de zwaarste van de hele invasie. Terwijl er in de 4^e Infanteriedivisie tijdens de inname van Utah Beach amper 200 Amerikaanse slachtoffers vielen, werd Omaha zwaar verdedigd. De soldaten werden direct door machinegeweerstellingen onder vuur genomen; en op het strand bleek het lastig hindernissen te verwijderen. Door het hoogtij en de sterke wind slingerden de landingsvaartuigen vervaarlijk heen en weer; bijna elk van de 29 te water gelaten tanks zonk – ondanks hun opblaasbare gordels ('flotation screens'). Duizenden mannen werden gedood of raakten gewond. Pas de dag erna werd heel Omaha Beach ingenomen. Ondanks deze tegenspoed werd D-Day een succes: de geallieerde invasie van Frankrijk was begonnen.

1944-45

Bevrijding

'Jullie staan op het punt in te schepen voor de grote kruistocht, het doel waar we zo veel maanden naar hebben uitgekeken.'

Opperbevelhebber en generaal Dwight D. Eisenhower op D-Day (6 juni 1944) in een verklaring voor de geallieerde troepen

Zes maanden na de landingen van D-Day rukten honderdduizenden geallieerde soldaten op door het bezette Frankrijk en Noordwest-Europa. In de zomer hadden ze met taai Duits verzet te maken gekregen, maar nu verliep hun opmars voorspoedig. De geallieerde leiders bezaten alle reden tot optimisme. Hitler moest zijn middelen uitsmeren over zowel het oostfront, waar de Sovjet-Unie een winteroffensief voorbereidde, als zijn westelijke verdedigingslijnies, waar hij de geallieerde voortgang probeerde te dwarsbomen. De Duitse divisies werden geplaagd door een gebrek aan manschappen en brandstoffen: als gevolg van de regelmatige aanvallen op de Roemeense olievelden droogden de olievoorraden op, en in het Franse luchtruim waren de geallieerden de Luftwaffe veruit de baas. De Führer kon de situatie alleen nog redden door enorme strategische risico's te nemen. In december 1944 was dat dan ook wat hij deed. Dat leidde tot een vijf weken durende campagne die in en om de Ardense bossen werd uitgevochten: de 'Slag om de Ardennen'.

Tijdens die slag nam de Amerikaanse fotograaf John Florea deze foto van een afgematte, gewonde Duitse soldaat. Florea had naam gemaakt met foto's van Hollywoodberoemdheden, maar vanaf 1943 volgde hij voor *Life* Amerikaanse troepen over de hele wereld, van opleidingscentra in Californië tot vliegdekschepen in het Pacifisch gebied, en sinds kort in Frankrijk. Doordat hij in december bij het Eerste Leger werd gestationeerd, viel hij met zijn neus in de boter bij het laatste grote Duitse offensief, tevens de hevigste en dodelijkste slag die de Amerikanen tijdens heel de Tweede Wereldoorlog zouden uitvechten. Het Ardennenoffensief eiste 80.000 Amerikaanse slachtoffers: een verschrikkelijk

hoge prijs, al werd die dan betaald voor wat Churchill 'de grootste Amerikaanse oorlogstriomf' noemde.

In december nam Hitler dus de gok om zo veel mogelijk tanks en mannen de Ardennen in te sturen, in de hoop dat die een bres in de geallieerde linies konden slaan en misschien de bevoorradingshaven in Antwerpen konden veroveren. Hij wist dat de Amerikaanse en Britse troepen in Frankrijk na maandenlange zware gevechten moe waren en dat ze bijna door hun voorraden heen zaten. Stel dat hij hun front doorbrak en hun in de noordelijke sector een zware nederlaag kon toebrengen, zo redeneerde Hitler, dan kon hij wellicht met de westerse mogendheden een vredesakkoord afspreken, waarna hij zijn handen vrij zou hebben om met alle overgebleven middelen de strijd tegen de Sovjet-Unie voort te zetten. Dat dit een staaltje onrealistisch wensdenken was, doet eigenlijk niet ter zake. Want op 16 december begonnen zijn generaals te midden van zware sneeuwstormen het Ardennenoffensief.

De over de streek versnipperde Amerikaanse troepen werden aanvankelijk overrompeld door de verrassing en de snelheid van de Duitse aanval. Aan de eerste aanvalsgolf namen meer dan 400.000 soldaten en 1400 tanks deel, bovendien gesteund door zware artilleriebombardementen. Met dit hevige offensief wisten de Duitsers rond de Belgische stadjes Sankt Vith en Bastogne direct een brede, driehoekvormige 'saillant' (in het Engels: *bulge*) te vormen; daarom heet de Slag om de Ardennen in de Engelstalige wereld de *Battle of the Bulge*.

Al snel na de eerste successen haperde het Duitse offensief. Door de combinatie van chronisch brandstoftekort en het geallieerde vermogen om grote aantallen versterkingen aan te laten rukken en

10 juni 1944

Een eenheid van de Waffen-SS vermoordt 642 burgers in Oradour-sur-Glane, ten noordwesten van Limoges. In de nasleep van D-Day is dit een van de beruchtste represailles vanwege daden van het Franse verzet.

15 juni-9 juli

Amerikaanse manschappen nemen het eiland Saipan in, vanwaar B-29-bommenwerpers Tokio kunnen bereiken; in de nabije Filipijnzee richt de US Navy een ravage aan onder vijandelijke schepen en vliegtuigen.

20 juli 1944

Hitler overleeft ternauwernood een moordaanslag, wanneer een door een dissidente legerofficier geplante bom afgaat in een vergaderruimte van de Wolfsschanze, het hoofdkwartier van de Führer in Oost-Pruisen.

1 augustus-2 oktober 1944

In Warschau komt onder meer de Armia Krajowa in opstand tegen de Duitse bezetter. Die wordt bruto neergeslagen; oprukkende Sovjetroepen schieten niet te hulp.

4 augustus 1944

Het oorspronkelijk Duits-Joodse tienermeisje Anne Frank wordt op haar onderduiklocatie in Amsterdam samen met haar familie gearresteerd; ze zal omkomen in het concentratiekamp Bergen-Belsen. Vanwege haar dagboek zal ze postuum beroemd worden.

voordeel uit het ruige terrein te slaan, kwam de opmars naar Antwerpen in de dagen na Kerstmis tot stilstand. Eind januari hadden de VS al het in december verloren terrein heroverd. Van de saillant was geen sprake meer, en de Duitsers trokken zich wederom terug – en deden dat steeds sneller – in de richting van hun eigen land.

Met beangstigende helderheid registreerde Florea de zware gevechten tijdens de Slag om de Ardennen. Naast deze foto – deze jongeman raakte gewond toen hij een Amerikaans brandstofdepot probeerde aan te vallen – legde hij ook het afgrijselijke schouwspel van het ‘Bloedbad van Malmédy’ (17 december) vast: daarbij werden 150 ongewapende Amerikaanse gevangenen in koelen bloede door SS’ers neergemaaid. Ten minste 84 van hen stierven. Hoewel Florea toen inmiddels een doorgewinterde oorlogsfotograaf was, zou hij later over Malmédy zeggen: ‘Ik had het gevoel dat iemand me een enorme klap had verkocht – ik moest letterlijk huilen. Zoiets schokkends had ik nog nooit gezien...’

En aan schokkende zaken in de tweede helft van 1944 natuurlijk geen gebrek. Gewone Duitsers moesten leren leven met de realiteit dat de oorlog van hun Führer op alle fronten misliep. Italië werd langzaam aan de fascistische greep ontworsteld. Na geallieerde landingen op de Middellandse Zeekust verlieten de nazi’s Vichy-Frankrijk. Voor de macht van de troepen, tanks en vliegtuigen van de Sovjets weken de Duitsers via Wit-Rusland en Polen terug tot Warschau; de Sovjets drongen ook door in de Baltische staten, dwongen Roemenië, Bulgarije en Finland van kamp te wisselen en belegerden de Hongaarse hoofdstad Boedapest. Duitsland verloor de controle over Joegoslavië, Griekenland en

Albanië. Hitler, steeds meer geïsoleerd van zijn volk, generaals én de werkelijkheid, eiste toepassing van de tactiek van de verschroeiende aarde en dat er werd doorgevochten tot de dood. In juli mislukte een plan om hem te vermoorden ternauwernood – daarbij bleken kopstukken zoals veldmaarschalk Rommel (zie p. 319) betrokken.

Op 25 augustus 1944 werd Parijs door de geallieerden bevrijd, wat voor veel burgers een moment van grote triomf en opluchting was. Bovendien kwamen daar veel (toekomstig) grote oorlogscorrespondenten op af, onder wie de Amerikaanse schrijver Ernst Hemingway. De bevrijding ontketende echter ook wraakzucht: mannen en vooral vrouwen werden beschuldigd van collaboratie met de nazibezetter en vernederd en mishandeld. Met het vooruitzicht van vrede was de in lange oorlogsjaren opgekropte angst en wrok niet direct verdwenen.

Ver van Europa, in het Pacifisch gebied, liepen Hitlers Japanse bondgenoten intussen ook achter de oorlogsfeiten aan. Hoewel de Amerikaanse mariniers vochten met vijanden die de dood zochten en daarbij zo veel mogelijk vijandelijke levens met zich mee wilden nemen, wonnen ze de cruciale slagen op het eiland Saipan en in de Filipijnenzee. Waar in het westen de ‘vliegende bommen’ ravages aanrichtten, werden de Amerikanen in het oosten geteisterd door suïcidale ‘kamikazepiloten’. De oorlogswapens werden steeds vindingrijker, verwoestender en vreeswekkender – en dan moest het ergste nog komen. Weliswaar was het laatste hoofdstuk van de oorlog nagenoeg aangebroken, maar dat betekende niet per se dat er een goede afloop zou volgen.

25 augustus 1944

De Duitse commandant in Parijs weigert Hitlers bevel op te volgen om de stad te vernietigen; daarentegen wordt Parijs bevrijd door de Franse Tweede Pantserdivisie en Amerikaanse infanteristen.

17-26 september 1944

Montgomery’s Operatie Market Garden flopt: het niet bereikte doel was om de bruggen over de Maas en de Nederrijn in handen te krijgen en zo de invasie van Duitsland te bespoedigen.

16 december 1944

Teneinde de geallieerde troepen uiteen te drijven en Antwerpen te heroveren begint Hitler het Ardennenoffensief. Dit mislukt door toedoen van de Amerikaanse weerstand en vele reservetroepen.

27 december 1944

Het Rode Leger slaat beleg voor Boedapest, de hoofdstad van Hongarije. Sinds augustus 1944 waren de Sovjettroepen al door Roemenië, Bulgarije en Joegoslavië getrokken.

januari 1945

Wanneer het Rode Leger het Duitse grondgebied binnentrekt en Oost-Pruisen verovert, wordt de Duitse angst voor stelselmatige moord, verkrachting en marteling van burgers bewaarheid.

Cherbourg

Terwijl geallieerde troepen in de uren en dagen na D-Day de stranden veiligstelden, kreeg het Amerikaanse VII Legerkorps de opdracht het Normandische schiereiland Cotentin en zijn haven Cherbourg in te nemen. Die diepzeehaven bood namelijk de mogelijkheid voertuigen, troepen, voorraden en ander noodzakelijk materieel rechtstreeks op het Franse vasteland te lossen – waardoor ze dus niet meer met landingsvaartuigen hoefden te worden getransporteerd. Op 21 juni bereikten de Amerikanen de stadsrand: de daaropvolgende week vochten ze in de buitenwijken en stadsstraten, terwijl Amerikaanse en Britse scheepskanonnen de kustverdediging bestookten.

Op 26 juni gaf de Duitse bevelvoerend officier van het garnizoen in Cherbourg, luitenant-generaal Karl Wilhelm von Schlieben (*midden*), zich over – tot grote vreugde van de inwoners van Cherbourg en tot afkeer van Hitler, die hem een ‘schandvlek’ noemde. Daarentegen kende Hitler admiraal Walter Hennecke (*uiterst rechts*) het Ritterkreuz toe, omdat hij order had gegeven om, vlak voordat de stad viel, de havenfaciliteiten van Cherbourg onklaar te maken. In Hitlers optiek was dit een ‘wapenfeit dat zijn weerga niet kende in de geschiedenis van de kustverdediging’; in de praktijk betekende dit dat de geallieerden de haven pas in augustus in gebruik konden nemen.

Op deze foto stapt Von Schlieben onder escorte vanaf een landingsvaartuig op Britse bodem. Volgens een toenmalig krantenbericht waren hem op zijn overtocht van het Kanaal ‘alle mogelijke gunsten’ verleend, waaronder een knipbeurt. Zowel Von Schlieben als Hennecke (*ook afgebeeld*) werd tot het eind van de oorlog in het Verenigd Koninkrijk gevangengehouden. Daarna werden ze teruggestuurd naar Duitsland.

DE CONFLICTEN IN KLEUR 1914-1945

Wereld in vlammen werpt nieuw licht op 200 beeldbepalende foto's uit de periode 1914-1945, ook wel 'de lange oorlog' genoemd. Dit boek omspannt het tijdvak van de moord op aartshertog Frans Ferdinand tot de vernietiging van Hiroshima door de Amerikaanse atoombom. Niet alleen de twee wereldoorlogen en hun voorgeschiedenis komen aan bod, maar ook de burgeroorlogen in Spanje, Mexico, Ierland en China, en de koloniale oorlogen in Abessinië, Palestina en Sudan. Een indrukwekkend overzicht in woord en beeld.

Net als *De tijd in kleur* is dit een samenwerking tussen de talentvolle Braziliaanse kunstenares Marina Amaral en de toonaangevende Britse historicus Dan Jones. Marina Amaral heeft de zwart-witfoto's uit deze periode bewerkt en ingekleurd. Dan Jones geeft de personen en gebeurtenissen nog meer kleur met zijn korte historische beschrijvingen. Deze bijzondere samenwerking biedt een onverwacht perspectief op de bloederigste eeuw in de menselijke geschiedenis.

'De inkleurtechnieken verlenen de oude opnamen in *De tijd in kleur* een gevoel van actualiteit.' ★★★★★
- *de Volkskrant*

MARINA AMARAL (1994) is een Braziliaanse kunstenares die zwart-witfoto's pixel voor pixel inkleurt. Zij is een fenomeen op Twitter en maakte eerder samen met Dan Jones *De tijd in kleur*. **DAN JONES** (1981) is een Britse historicus, journalist, tv-presentator en schrijver. Hij schreef tien boeken. In het Nederlands verschenen van hem de succesvolle titels *De Tempeliers* en *De Kruisvaarders*.

WWW.OMNIBOEK.NL

ISBN 9789401917087 NUR 370/680

9 789401 917087

Uitgeverij Omniboek